

помітнішим стає сільське безробіття.

З початку 2000 року чисельність жителів міст, зареєстрованих як безробітні, зменшилась у 1,7 рази, а сільських, навпаки, збільшилась в 2,8 рази. Рівень зареєстрованого безробіття (на 01.01.2005 р.) у міській місцевості становив 5,7%, а у сільській – 9,8%. За станом на 1 січня 2005 року на обліку в центрах зайнятості перебувало 48044 безробітних, з них селян – 31222 чол., що складає 65,0% від загальної кількості (рік тому – 61,0%). Найбільше сільських жителів знаходиться на обліку в Бучацькому (3817 чол.), Борівському (3585 чол.), Кременецькому (3134 чол.), Збаразькому (2557 чол.), та Шумському (2397 чол.) районних центрах зайнятості. У процентному відношенні найбільша частка сільських жителів серед безробітних була у Шумському (86,6%), Бучацькому (85,2%), Тернопільському (85,0%), Борівському (83,3%) та Підволочиському (79,7%) районах.[4:11]

За станом на 1 січня 2005 року на обліку в центрах зайнятості перебувало 48044 безробітних, що на 6205 чол. або 14,8% більше, ніж на відповідну дату минулого року (41839 чол.), що становить 7,9% від кількості працездатного населення області в працездатному віці.

Основними причинами, що призвели до збільшення обсягів зареєстрованого безробіття є:

- проведення активної широкомасштабної інформаційно-роз'яснювальної роботи державної служби зайнятості у засобах масової інформації;
- низький рівень заробітної плати, особливо у сільському господарстві;
- недосконалість законодавчої бази стосовно умов визначення безробітними селян.[4:12]

З метою підвищення рівня соціального захисту незайнятого населення на ринку праці та якомога швидшого повернення його до продуктивної трудової діяльності основна увага приділяється реалізації заходів активної політики зайнятості. У 2004 році обласною службою зайнятості забезпечення виконання завдань, визначених програмою зайнятості населення, збережено тенденцію до нарощування обсягів надання соціальних послуг незайнятому населенню.

Основною ж умовою позитивних зрушень на ринку праці є формування оптимальних умов для розвитку середнього та малого підприємництва та створення додаткових робочих місць.

Література

1. Петюх В. М. "Ринок праці та зайнятість". Навчальний посібник. – К.: МАУП, 1997. – 120с.
2. Економіка ринків праці: Навчальний посібник./ за ред. Горілий А. Г. – Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 1999. – 156с.
3. Основи економічної теорії: політ економічний аспект/ за ред. І. Н. Климка, В. П. Несторенка. – К.: Вища шк., 1994. – 556с.
4. Стан ринку праці Тернопільської області у 2004 році.(Тернопільський обласний центр зайнятості).

Тарас Янковський
наук. керівник – проф. *Й.М. Свинко*

ВІДОБРАЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ У ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВАХ

Життя людини тісно пов'язане із різноманітними місцями, які позначаються за допомогою особливих слів – топонімів. Уся сума географічних назв створювалася протягом багатьох століть. Одні з них збереглися до наших днів, пройшовши крізь роки, інші під впливом часу зникли із вжитку. Вивченням географічних назв займається наука топоніміка. Перша частина цього слова походить від грецького "топос" – місцевість, а друга – також від грецького "онома" – ім'я.

Будь-яка географічна назва має свій смисл, своє значення. І хоча переважна їх більшість виникла стихійно, проте зовсім не випадково: беззмстовних топонімів не має. Однак розгадати значення багатьох з них не так легко. Тому вчені-топонімісти проводять багаторічні клопіткі дослідження, звертаючись до здобутків історії, мовознавства, географії, етнографії, археології та інших наук.

Топонімія краю складалася поступово, протягом тривалого часу і має довгу складну історію, вкриту серпанком таємниці. Вона увібрала в себе різні характеристики природних об'єктів: багато назв мають в основі особливості рельєфу України (ороніми), походять від назв водних об'єктів (гідроніми), назв тварин (зооніми) та рослин (фітоніми), які населяли нашу землю на час появи поселень. Частина назв – це свідчення історичних подій, прикмети суспільного життя народу, виробництва, торгівлі, побуту.

Залишили в назвах поселень пам'ять про себе ті племена і народи, які проходили через нашу землю або жили на ній певний час чи були нашими сусідами. Так, окремі назви служать вагомим матеріалом чи деталлю до вивчення географії, історії, мовознавства, археології та інших наук.

Через назву можна довідатися, що приваблювало переселенців, що для них було

найважливішим при виборі місця, якими, зрештою, вони були – ці першопоселенні, бо це були наші предки, а нам не байдуже, як складалася їхня доля впродовж віків. Більшість цих назв дуже влучна і відбиває або зовнішні ознаки об'єкта або якісь їх приховані властивості.

У Тернопільському районі налічується велика кількість річок, струмочків, ручаїв. Здавна люди пересувалися вздовж рік. Наявність води – найважливіша умова при виборі місця для поселення. Тому так багато поселень дістало назву від водних об'єктів (наприклад, *Застав'є* – село за ставом).

Цікавою є також та особливість, що назва гідроніма залежала від багатьох подій та явищ, які навколо нього відбувалися. Ось деякі з них.

Чорторія (з 1964 року Мироліубівка) – село, центр сільської ради, перша письмова згадка датована 1785 року. Назва походить від праслов'янського *čьrtogŭia*, де перший компонент *čьrt-* "болотиста місцевість", за іншим, більш вірогідним тлумаченням, – від праслов'янського *čьrta* "лінія", другий компонент *-gŭia* "рити". Дослівно: "Ручай, що риє землю" [4, 390].

До словника гідронімів України внесено більше 300 назв з основою руд. Наприклад, річка *Руда* – права притока Ушиці (басейну Дністра). Походження даної основи багатозначне, належить до найдавніших гідронімичних утворів в Україні. Назву Руда виводять від слова апелятива *ruda* у значенні "рудий, червонуватий". В даному випадку – Руда – іржаве болото [4, 305-306].

Обираючи місце для поселення, люди дуже уважно придивлялися до того, який там ґрунт, чи є луки та пасовиська для худоби, чи добре захищає від негоди і лихих людей балка, чи не забагато каміння на майбутній ниві, чи можна буде якось загатити болото біля села. І все це відбилося в назвах поселень, тобто, в основі назв яких – рельєф місцевості (оронім).

Домаморич – село, підпорядковане Довжанській сільській раді, перша письмова згадка датується 1469 року. Найбільш вірогідним є те, що назва села Домаморичі, пов'язана із назвою літописної печери "Домагора", датованої 1241 роком [3, 67].

Великий *Глибочок* (давніша назва Глибочок) – село, центр сільської ради. Розташований на пагорбах Товтровоного кряжу, на обох берегах невеличкої річки Нестерівки, правої притоки Серету. Перша письмова згадка про село Глибочок датується 1529 роком. Назва села пов'язана з його географічним розташуванням у двох глибоких долинах Нестерівки та Серету (друга частина назви "Великий" відома з 18 століття) [1, 533-534].

Цікавими є назви сіл *Великі Луки* (довга долина), *Довжанка* (довга); річки *Гнізна* (заглибина, оточена підвищенням).

Дуже багато об'єктів Тернопільського району носять назви рослин (фітонімів). Слід зазначити, що майже всі назви поселень, в основі яких найменування дерев, кущів й трав, і справді пов'язані з ними безпосередньо.

Якщо уважно придивитися до назви поселення і того місця, де воно розташувалося, то можна побачити часом дивні речі. Виявляється, наприклад, що назва може відбивати не тільки найпоширеніше тут явище, а й навпаки – одиничне, найменш характерне. Найважливішим виявляється те, що привертає увагу, запам'ятовується.

Великі Бірки – село, центр сільської ради, розташоване по обох берегах річки Гнізди. Місцевість, де розташовані сучасні Великі Бірки, була заселена ще у ранньозалізний період. Проте, перша письмова згадка про Бірки належить до 1410 року. Свою назву село дістало від місцевості, багатій на соснові ліси – бори (бір – основа ще праслов'янська, і означає – "сосновий ліс") [1, 541-542].

Назва дерева граб теж дуже стара, теж є в багатьох мовах; походження його пов'язують або з давнім індоевропейським гараб – "різати" (граб, на відміну від бука, має розрізане на кінцях листя) або з давнім слов'янським гребти (тобто "збирати листя на корм худобі").

Грабів у нас багато, а от назв міст з цим словом – давніх, значних – нема; є лише назви сіл, розкиданих по Україні. Є таке село і в Тернопільському районі, і зветься воно – *Грабовець* [2, 73].

Та чи не наймогутнішим і найулюбленішим деревом українських лісів є дуб. У нашій уяві це могутній велетень, що навсібіч розкинув своє гілля і тихо шелестить красиво різьбленим листям. Недарма саме дуб у наших далеких предків був символом сили і влади, священним деревом бога блискавки та грому Перуна. Під могутніми кронами дубів князі збиралися на раду; тут гомоніли народні віча, шуміли народні свята. Наші предки любили поселятися біля дубових гаїв: вони називали іменем шанованого дерева свої поселення. В Україні і сьогодні понад сто сіл та містечок мають назву, утворену від слова дуб. Оразу ж треба сказати, що в давнину словом дуб часто називали не лише це дерево, а будь – яке дерево, тому діброва – не завжди "дубовий ліс", він міг бути змішаний, і в ньому дуби не завжди переважали. Ось тому слово дуб трапляється в назвах поселень навіть там, де вони не ростуть.

Дубівці – село, центр сільської ради, розташоване на березі річки Гнізди, відоме з 1785 року [2, 73-74].

Назви рослин та їх угруповань відображені також у назвах сіл *Березовиця, Дичків, Гаї Великі, Гаї Шевченківські* та інших.

Назви тварин є в основі назв деяких поселень Тернопільського району – *Козівка, Курники*; річок – *Кнур* та інших.

Досліджуючи топоніми Тернопільського району ми зіткнулися із назвами соціально – економічного значення. Сюди відносяться професії, види занять, торгівля, будівництво, житло та ін.

Так, у назвах наших поселень залишилися сліди діяльності попередніх поколінь – від найдавніших (видобування і торгівля сіллю, медом, льоном, деревом, вугіллям та ін.) і до нових і новітніх (виплавка металів, машинобудування та ін.). Розгорнімо цю панораму і уважно погляньмо на ці назви – крізь них проступає історія нашого народу, невсипущого трудівника, який важкою працею годував свою велику родину, збагачуючи землю усім тим новим, що його здобувало людство.

Скоморохи – село, центр сільської ради, розташоване на правому березі Гніздної. Історія появи назви "скоморохи" сягає сивої давнини. Ось як про це говорить дослідник: "Можливо, що проходячи через басейн Західного Бугу, готи звернули увагу на музикальність місцевого населення і прозвали його дударями за любов до цього музичного інструменту. Недарма на землі колишніх дулібів виникли назви поселень типу Скоморохи, Скомороше ін." (О.Стрижак).

Слово скоморох є в мовах багатьох слов'янських і неслов'янських народів у значенні "мандрівний музикант, танцівник, комедіант" [2, 147].

Назви, в яких відображені соціально-економічні об'єкти чи процеси, носять села *Смолянка* (тут велось виробництво смоли), *Підгороднє* (під городами) та інші.

Імена у людей з'явилися дуже давно. Проте ні їхній склад, ні характер, ні вживання не залишилися незмінними. Протягом одного людського життя ці зміни помітити важко, але сторіччя про це свідчать дуже виразно.

Як вважають дослідники, ці імена давалися не лише для того щоб позначити людину і виділити її серед інших а й для того щоб захистити дитину від злих, ворожих сил, вклавши в ім'я добрі побажання на все життя. Та з плином часу, імена поступово переходили у прізвиська, поширюючись на увесь рід, і ставали прізвищами (або забувалися).

Частина цих прадавніх назв стала найменуваннями поселень – антропоніми.

Хутір *Теофілівка*. Походить від імені лісника Теофіла. Як передає легенда, лісник Теофіл врятував від смерті одного багатого пана, а той на знак вдячності надав йому в користування велику ділянку землі та назвав село у його честь. Ім'я Теофіл – грецьке, і складається із двох слів: теос – "бог" і філео – "люблю".

Також на території Тернопільського району знаходиться село *Йосипівка* (до 1946 року – Юзівка), *Мар'янівка, Романівка, Петриків* та інші [1, 552].

Дослідження та вивчення топонімів сприяє розширенню світогляду людини, допомагає більше дізнатись про історію, традиції рідного краю, вивчити його географію. Окремі назви служать вагомим матеріалом для лінгвістичних, археологічних та інших досліджень.

Таким чином, топоніми становлять вагому частину нашої географічної скарбниці, як з огляду на їх велику кількість, так і на ту надзвичайно цікаву інформацію, яка в них міститься.

Література

1. Історія міст і сіл України. Тернопільська область. – К., 1979.
2. Коваль А.П. Знайомі незнайомці: походження назв поселень України. – К.: Либідь, 2001. – 285с.
3. Худаш М.Л., Демчик М.О. Походження Українських Карпат і Прикарпатських назв населених пунктів. – К.: Наукова думка, 1991.- 268с.
4. Янко М.П. Топонімічний словник України. – К.: Знання, 1998. – 429с.